

lang den verkeerden kant uitgezien, maar hij heeft toch altijd scherp dien kant uit gezien. En zoo heeft hij, enkele jaren slechts nadat Duitschland dronken was geworden van de glorie van het „tweede rijk“, dien philister-in-1-kwadraat ontdekt, den man, die zijn philistreuzen aard straks in het „dêrde rijk“ het best maskeeren zal, juist door de begrafenis van den filister uit een vroeger tijdperk. Terwijl heel Duitschland vroolijk lacht over den oorlog van 1870, daar ziet Nietzsche reden tot klacht. Een nasleep van ellende brengt zijns inziens deze oorlog. Voor zijn besef is één van zijn kwaadste vruchten wel de ijdele waan, als zou in dien reuzenkamp, behalve het deutsche zwaard, ook de deutsche cultuur hebben gezegevierd. Een waandenkbeeld, dat de bevochten zege tot een Pyrrhus-overwinning dreigt te maken: tot „die Niederlage, ja Extirpation des deutschen Geistes zu Gunsten des deutschen Reiches“. Deze nederlaag is dreigend; een deutsche originele cultuur is er nog niet geweest, het barbarisme is in Duitschland nog niet overwonnen; sedert Goethe dit opmerkte tegenover Eckermann, is er nog niet veel veranderd, laat staan verbeterd. Met dit beschamend gegeven voor oogen, houdt Nietzsche den intellectueelen bourgeois-satisfait, met zijn sedert den oorlog al vrijmoediger zich uitjubelende zalte tevredenheid, voor een des te grooter skandalon. Hoe dit mogelijk is? De verklaring is bij de hand: het zijn de Bildungsphilister, die hier als doode vliegen, de zalf van den apotheker stinkende maken. Philister — dat woord wil, populair gesproken, een tegenstelling uitdrukken met den muzenzoon, den kunstenaar, den echten cultuurmensch. Maar het woord Bildungsphilister is begrijpelijkerwijze nog geen populaire term; men moet dezen philister als type trouwens grondig bestudeeren. Zijn naieve biecht aan te hooren is tegenwoordig plicht voor wie een gewaarschuwd man wil wezen. Ook deze philister immers roemt in zijn gewaande cultuurhoogheid; pocht hij niet, dat zijn „Bildung“ „gerade der satten Ausdruck der rechten deutschen Kultur“ is? En waar hij rechts en links overal „Gebildete“, maar dan „seiner Art“ aantreft, kan hij daarom niet met routine aan de veelheid van hun getal de zelfbewuste verzekerdheid ontleenen, verlegenwoordiger der hedendaagsche deutsche cultuur te zijn? Het nog wel niet opgelegde, nog wel niet bevolene, maar toch „sofort losbrechende tutti unisono“ der conventie, met name in de aangelegenheden van religie en kunst, verwacht hij al te gemakkelijk met den harmonischen stijl en met de stijlgestrengheid der ware cultuur; dies zet hij zich nu des te meer op zijn gemak.

Maar intusschen wordt de ramp — zoo vervolgt Nietzsche — die de Bildungsphilister altijd beteekent — al grooter. Zijn cultuur is Barbarei; „dauerhaft begründete Barbarei“. De eenheid van stijl, die in deze Barbarei voor kenmerk der cultuur wordt aangezien, maakt de Barbarei zelf stijlvol, ze wordt tot een „System“, maar dan der „Nicht-Kultur“. Al wil hij het dan niet weten, toch is deze Bildungsphilister de giftige nevel damp, die alle versche kiemen van zoekend leven verstikt, de dorre zandwoestijn, waarin de zoekende en naar nieuw leven hijnende deutsche „Geist“ verkommeren moet. „Denn er sucht, dieser deutsche Geist! und ihr“ — zoo spreekt nu Nietzsche zijn Philister toe — „und ihr hasst ihn deshalb, weil er sucht, und weil er euch nicht glauben will, dass ihr schon gefunden habt, wonach er sucht“. (188). He-las, deze edele deutsche „Geist“ vraagt tovergeefs zijn recht, als hij op audientie komt bij den Bildungsphilister. Tevergeefs, — al verloopt de audientie ook in alle minzaamheid. Want de „Bildung“ van dezen philister behandelt de zoekenden, huns ondanks, als waren ze vindere; „wir haben ja unsere Kultur... denn wir haben ja unsere „Klassiker“; fundament en bouw zijn beide reeds gegeven, het eerste in de klassieken, de tweede in den — Bildungsphilister, die zijn eigen naam maar niet hooren wil. Waarom zou de deutsche geest dan nog moeten zoeken?

Ziedaar de Bildungsphilister, zóó, als de scherpe ooren van Nietzsche hem hooren pochen. Het zoeken heeft voor het gevonden hebben moeten wijken; en dat is de gruwelijke zonde, dat is de ware philister-trots.

Het moet intusschen onzen blik niet benevelen, dat bijvoorbeeld David Strauss, dien ook wij calvinisten niet mogen lijden, door Nietzsche als typische philister wordt gedoodverfd. Want het wapen, dat Nietzsche exempli gratia tegen David Strauss scherpt, snijdt ook ons in het vleesch. En hier kom ik meteen tot de aanwijzing van den grond, waarom Nietzsche zijn aristocratisch scheldwoord ditmaal daarhenen werpt.

Strauss' boek „Der alte und der neue Glaube“ is, zoo zegt Nietzsche, een bundel confessiones in tweërlei opzicht: eerst door zijn inhoud, maar vervolgens ook door het enkele feit, dat Strauss over zijn „geloof“ durft schrijven... alsof iemand, die met vrucht Nietzsche's kathedra gepasseerd is, zich daarvoor nog interesseeren zou! Och ja, —

er zijn er nog wel, die zich voor de biecht van den geborneerden Strauss interesseeren, maar dat zijn dan — en nu moeten wij gereformeerden opletten — dat zijn dan de even geborneerde orthodoxe tegenstanders van Strauss, die achter zijn geleerde beweringen satanische listen zoeken, en nu hopen, dat hij daarmee zich tegenover een den duivel nog ontziende gemeenschap blijvend compromitteren zal. Deze oud-orthodoxe antipoden van den quasi-modernen Strauss zijn zelve even armzalige, oncultureele, geest-looze typen als Strauss het was; — „grobe Burschen“, — óók zij. Maar de bezeten van Nietzsche's enthousiasme lachen om dezen kamp der benebenen; Zij weten wel, in tegenstelling met allerlei orthodoxe kemphanen, dat achter Strauss' geleerde vertoogen geen booze geest op de loer ligt. Waarom niet? Omdat er „überhaupt kein Geist, am wenigsten ein wirklicher Genius“ in Strauss' werken zich uitspreekt. Strauss speelt een narrenrol, zoo vaak hij — die philister — poseert als stichter eener religie der toekomst. En waarom is het een narrenrol? Omdat de hemel van dezen neo-geloovige op aarde komen moet, insteê van... in den hemel te blijven, waar hem de antiëk-geloovige droomt. Maar de ontwerper der Zarathustra-figuur, de vriend van Overbeck, de schrijver van het epos van den „Wille zur Macht“, kent en bekennt geen hemel op aarde; de aarde-van-nu is immers geen geschikte bodem voor den Uebermensch?

O neen, wij moeten vooral ons niet verlustigen in Nietzsche's afstraffing van den philister Strauss. Zelfs niet, wanneer hij de „metaphysische Hypothese“ van Lessing afwijst, volgens wien, indien God in Zijn rechterhand de waarheid, en in de linker het doorlopende zóó-kennaar de waarheid ons aanbodt, deemoedig de gave der linkerhand te kiezen zou zijn. Want waarom heeft Nietzsche dezen bekenden Satz van Lessing-Strauss afgezezen? Omdat het aannemen van een geschenk uit de hand van God zélf een vernedering is voor den mensch, die op weg moet zijn naar den Uebermensch; en omdat het dilemma zelf, dat tusschen rechter- en linkerhandgeschenken-van-bóven doet kiezen, verwerpelijk is: philisterarmoe van den orthodoxen slaaf, die het nog de moeite waard vindt, tegen Strauss als tegen een gevaarlijken opponent te vechten, — dáárom! Wat Nietzsche op den Bildungsphilister tegen heeft, dat is vooral dit éne: dat hij met zijn aesthetisch-historische „Bildung“ — dat gemakkelijke patroon, die omnibus, die ieder meeneemt — zich heeft „veilig gesteld“ tegen de vloedgolf van het enthousiasme. Welk enthousiasme? Wel, het is het zelfde Enthousiasme, dat door Overbeck gesteld is tegenover het historicisme en het conservatisme, en tegenover alle historische gebondenheid. Het enthousiasme, dat zich principiëel stelt tegenover het objectieverende denken, heusch niet alleen in de theologie, maar ook b.v. in de geschiedeniswetenschap, en de cultuurwaardering, en tegen alle historische positie. Het enthousiasme, dat principiëel anti-anti-revolutionair, maar óók anti-anti-conservatistisch is, omdat het de HOUDING, zoowel van den anti-revolutionair als van den anti-conservatist, als houding verwerpt. Het is dit enthousiasme, als wetenschappelijk principe, en als geheim, en openbaring, en kritiek aller wetenschappelijke methode, dat later Overbeck met Nietzsche heeft gemaakt tot venters van de estof van het eschatologische Pathos, tot principiële, maar dan „in hope“, ónrustige verheerlijkers der „Leidenschaft“, dat aan Kierkegaard en aan Barth, en aan Miskotte en aan den jongeren Slotemaker de Bruine hen verwant heeft gemaakt, en, in hún spoor, deze laatsten heeft doen worden tot de nieuwste werpers van ditmaal openbaringsgetrouw geheeten scheldwoorden aan het adres van den neo-calvinistischen en Kuypriaanschen hoogmoed, die me daar durft objectiveeren en conserveeren, en die historisch-gebonden en begripsmatig verassureerd durft zijn in Kuypriaansche theologie, en in anti-revolutionaire staats- en maatschappijleer, en over heel de linie van het toch profetisch geheeten denken.

En hier, hier vinden wij het rustpunt, waarop we nu stil kunnen gaan slaan en op dezen gedendag, Kuypers Scolastica vóór ons, onze positie kunnen bepalen, de oogen geslagen op Hem, die ook ons roept tot Zijn dienst.

Hier kunnen wij den vijand onderkennen, en onze leden, ook in de voortzetting van Kuypers levensworsteling, en in onze zelfbezinning dien-aangaande, dienstbaar stellen aan den Koning, die ons roept. Met deze beide gedachten wil ik dit artikel besluiten.

Wij kunnen, zoo zeide ik, hier den vijand onderkennen. Vijand, — dat woord is ongemeen veel ernstiger dan: „philister“. In den term „philister“ ligt dédain; in den term „vijand“ spreekt zich vreeze en beven uit, die vreeze en dat beven, die allereerst positieve inspanning in den goeden strijd beteekenen, en die vervolgens da a r-

door ons verhinderen, den tegenstander te onderschatten. Philister — zoo scheldt in aristocratischen hoogmoedswaan, onder anthropologisch-egocentrisch gezichtspunt de vleeschelijke mensch, die zijn idolen zoekt, hetzij in den vergoddelijkt staat, hetzij in den zijn eigen vrijheid zich garandeeren „deutschen Geist“, hetzij in de gedeificeerde wetenschap, of in eenig kosmisch goed, geabstraheerd en geëmaniceerd van God als eenigen Schepper en Wetgever. Maar „vijand“, polemios, zóó hoort, zelf in het stof geworpen, onder christologisch-theocentrisch gezichtspunt de geestelijke mensch zijn God schelden; schelden, al wie Hè m wederstaat in het zijne. En, gehoorzaam tot den dood, ja, ook den wetenschappelijken, den politieken, den maatschappelijken dood, zegt deze in het stof geworpene zijn God na, wat deze hem voorgezegt heeft. Zou ik niet haten, Heere, die U haten? tot vijanden zijn ze nu ook mij geworden. En, daar, in dat stof, waar de Geest van Christus hem neerwierp en tot Diens leerling maakte, dáár ziet hij zoowel den „Jenenser philister“ als ook Nietzsche's Bildungsphilister als projecten van den menschelijken overmoed. Hoe meer hij Al-steds theologia naturalis, met haar consequenties voor de theologische encyclopaedie, te boven gekomen is, en uit Kuypers andere werken de noodzakelijke aanvullingen of correcties op den proloog van diens Scolastica I heeft leeren vinden, des te scherper leert hij nu inzien, dat ten slotte dezelfde hybris (hoogmoed) — n'en déplaît Overbeck en Nietzsche, en Barth, en Miskotte — zoowel den Jenenser als ook den Nietzscheaanschen Philister deed ontwerpen en benoemen. Hoe dieper hij in Kuypers levenswerk is ingedrongen, des te hardnekkiger weigert hij, Nietzsche's aphoristische of doctrinaire orakelspreuken tegen den Bildungsphilister uit te spelen tegen de academische romantiek van vroeger, of tegen de verbeten totaliseerings- en gelijkshakelingspolitiek van den oppermachtigen, ook de wetenschap, de kerk en de theologie knechtenden staat.

Ja, wél als voorspeller, en als voorzegger, maar niet als ziener, niet als man Gods, niet als profetie erkent hij Nietzsche, wanneer deze het „tutti unisono“ hekel, zooals het in diens dagen nog wel niet van boven af was opgelegd, maar dan toch in conventionalisme zich opgedrongen had, en straks, bleef de Uebermensch uit, zich zéker van boven af opgelegd zou zien door de Bildungsphilister van den gedecoreerden dood, gedecoreerd met de emblemen van een vergoddelijkt staatsgezag, en met de orde-teekenen van den „Heere en God“, die in een herleefden keizer- of Führercultus aanbeden wordt, hoewel hij mensch is. Nietzsche heeft hem gezien, den gelijkshakelenden Bildungsphilister, dien apostel van de Wilhelmstrasse, die de Barbarei eener colonne-formatie ook voor de mannen der wetenschap instellen zou, en die een wetenschapsbedrijf zou organiseren, dat nooit meer vrij kan onderzoeken, maar al zijn Lehrsätze en axiomata uit het daartoe geëigende staatsbureau heeft te ontleenen ten behoeve van 'leerplan. Nietzsche heeft ze gezien, die dommekracht, die de wetenschap zou subalterneren aan de ideologie van den staat, het leerambt tot leerambacht degradeerende, en de universitas docentium et discentium³⁾ opslokkende in de universitas politica, opgebouwd naar de onverwerkte dogmata eener élite, die de munitiekamer heeft veroverd en verzegeld. Voorzegt is dit alles door Nietzsche, — maar profetie is hij daarbij niet geworden. Profetie kón hij niet zijn, omdat hij Hem niet kende, die met Goddelijk openbaringsgezag eertijds in Mozes' dagen de aarde bewoog, en die nu in Christus, naar de Hebreërbrief schrijft, uit den hemel orakels geeft, maar dan Christelijke.

En wij grijpen nu andermaal dankbaar naar Kuypers antithese-leer; we breiden ze met hem over heel de linie van het kosmisch leven uit, en — vinden zoo den laatsten grond voor onze oorlogsverklaring. Onze oorlogsverklaring aan Nietzsche, den niet-begrepen, en dus zijns ondanks door Rosenberg toch weer geannexeerden pijlenschietter tegen de inschakeling van het grootbedrijf der „scolastica“ door het nóg grootere der „Politica“. Onze oorlogsverklaring, ja, óók aan elken zijn goddelijke roeping vergeten bewoner van het huis der wetenschap zelf.

Want die laatste grond voor deze ons afgeperste oorlogsverklaring is prachtig aangegeven in Kuypers Scolastica II. Ik zei het reeds: in dit tweede stuk wordt de vraag gesteld, waar het in de echte studie om gaat: om het zoeken of om het vinden? Zóoeven, toen we Nietzsche citeerden, hoorden we hem spreken tegen Lessing zoowel als Strauss; het ging toen om die uitspraak van Lessing, dat wij Gods linkerhand zouden kiezen tegenover de rechter, bijaldien deze de waarheid, doch géne het zóóken daarnaar als geschenk ons aan zou bieden. Welnu, evenals wijlen Prof. Dr J. Woltjer in zijn Gezag en Wetenschap, en evenals Nietzsche, en evenals ettelijke anderen, zoo heeft ook Dr A. Kuypers Scolastica II dit woord van Lessing aangehaald, en — terecht — afgewezen. We laten nu in het

3) De gemeenschap van wie onderwijs geven en ontvangen.

midden, dat „Les komen e heid of Lessings voerde filosofische Mensche Aufklärung niet zoo: gische le wel een liscering in den spinozist Maar d anders, oordeele komen t als plich aanvatte arbeid z alleen b doch o contra a en Strau gezag v A. Kuyp gezag d elk belij En iede vormde ook in maken. daarin v God van Hem is en, als l de isol plaatst, als z o en „het zoover 2 derkenn loof, en retisch lectur doeld. E van Sco u geen i heerlijkt Geist“, en Less mensch uit aard lister“ r stoot en Gods et philiste zichzelf wijs, in zelfs in het hoo baar m daar mi Vrije l logische den sta kerk; v niet kn ook aar triumfe geboort in den men z dan die als trek erkenne zult gij noemt c van ees heeten; dien gij poort g smaad,

En zó daag „ zult gij worstel zijn tot den He Laal name t u niet regulee zegt he „geloof geloof denten resten het bes van de daarbo

4) Het het gel kennis.